

ÖZ

Yazar	: Abidin Özer
Üniversite	: Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi
Anabilim Dalı	: Türkoloji
Tezin Niteliği	: Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı	:XXII+ 192
Mezuniyet Tarihi	: 03/09/2014
Tez Danışmanı	:Öğr. Gör. Dr. Mirzat Rakimbek Uulu

Molla Muḥammed Zaferbek Muḥammed Oğlu

" Nur-name"(İnceleme-Metin- Dizin)

Yüksek Lisans tezi olarak aldığımız bu çalışmamızda hicri 1324(1902) yılında yazılan ve Orta Asya’da bulunan Çağatay Türkçesi ile Molla Muhammed Zafer Bek Muhammed Oğlu’nun yazdığı Nur-name isimli eserin dil özelliklerini çıkardık, eseri Latin harfleriyle transkribe ettik ve eserde geçen kelimelerin dizinini yaptık.

Bu eser dini bir kitap olmakla beraber çiftçilik, hayvancılık, tarım gibi işlerle alakalı bilgiler vermektedir. Sadece çiftçilik, hayvancılık, tarım hakkında bilgi vermekle kalmayıp eserde alemin yaratılışı, alemdeki mahlukların yaratılması gibi bir çok konu hakkında bilgiler mevcuttur.

Eser fihrist bölümüyle başlamaktadır. Fihrist bölümünde eserdeki dualar ve risaleler sırasıyla sayfa numaraları verilerek gösterilmiştir. Fihrist bölümünde on yedi adet risale ve duanın isimleri zikredilmiştir. Bu risaleler sırasıyla:

1. “Nur-name”;
2. “Kadeh-name”;
3. “Mahlukat-name”;
4. “Vefk-ı Besmele-yi Şerif”;
5. “Cin, Peri ve Def-i Belā”;

6. “Nazar,Nefs ve Halâş-ı Düşmen”;
7. “Du'a-yı Farsi”;
8. “Du'a-yı Türki”;
9. “Risale-yi Çarvadar”;
10. “Risale-yi Dehkāni”;
11. “Tefesat-ı Bed-nazar” ;
12. “Du'a-yı İsmi A'zam”;
13. “Şalāten Tuncinā”;
14. “Du'a-yı Karmca”;
15. “Du'a-yı Baz u Bend”;
16. “Risale-yi Dürüdgerlik”;
17. “Bibi Seşenbe Anani Risaleleri'dir.

Bu risaleler ve duaların büyük çoğunluğu besmeleyle başlamaktadır. Besmeleden sonra ise bu duaların ve risalelerin faziletleri, faydaları ve mükafatları anlatılarak bu risalelerin önemi vurgulanmış ve bu eseri okumaya teşvik edilmiştir. Özellikle çiftçilerin, hayvancılıkla uğraşanların, tüccarların bu risaleleri ve duaları okumalarının kendilerine bir çok faydası dokunacağı dile getirilmiştir. Örneğin çiftçilerin bu duaları ve risaleleri okuyup bu dualara ehemmiyet verdikleri takdirde mahsullerinin berketleneceği, tüccarların bu duaları okumasıyla işlerinin rast gidip çok karlar elde edecekleri anlatılmıştır. Tüccar, çiftçi hayvancılıkla uğraşanların dışında; belalardan, düşmanlardan, kötü sözlerden, kötü nazarlardan kurtulmak isteyen herkesin bu duaları okuduklarında düşmanların şerrinden, cinlerin musallat olmasından, her türlü kaza ve belalardan emin olacakları çok güzel bir şekilde belirtilmiştir.

Ayrıca bu risaleleri ve duaları okuyanların sadece bu dünyada değil, hem bu dünyada hem öbür dünyada bir çok kazanç ve mükafat elde edebilecekleri anlatılmış, bu dualara önem verenlerin diğer alemde mertebelerinin çok yüksek olacağından bahsedilmiştir. Bu eserde bir çok peygamberin, bir çok Allah dostunun ve çiftçilik yapmış bazı zatların isimleri de verilmiştir.

Bu çalışmamızda uyguladığımız yöntemler Türkiye’de Türk Dili ve Edebiyatı alanında eski metinlerin metin-inceleme-dizin incelemelerinde kullanılan yöntemlerdir. Bu yöntemler ise hazır bir metni okuyup transkribe etmek, dilbilgisi özelliklerini (ses ve şekil bilgisi) tespit etmek, metindeki kelimelerin dizinini yapmak, bu alanda yapılmış çalışmaları taramak, çeşitli sözlüklerden faydanmaktır.

Bu çalışmamızın amacı ise Nur-name isimli eser üzerinde daha önceden herhangi bir çalışma yapılmadığından bu eseri inceleyip tanıtımını yapmak, ileride bu tarzda çalışma yapmak isteyenlere katkıda bulunmaktır.

Anahtar Sözcükler: Nur-name, Risale, Dua, Metin,İnceleme, Dizin.

КЫСКАЧА МАЗМУНУ

Даярдаган :Абидин Өзер
Университет : Кыргыз-Түрк Манас Университети
Кафедра : Түркология
Иштин Сыпаты :Диссертацилык Иш.
Беттердин Саны : XXII+ 192
Бүтүрүү датасы : 03/09/2014
Илимий Жетекчи : Ага Окуутучу Мирзат Рахимбек Уулу

Мухаммед Зафербек Оглы,

"Нур-нама" чыгармасы (Анализ-Текст-Сөздүк көрсөткүч)

Магистрлик ишибиздин темасы катары изилдөөгө алынган бул эмгегибизде 1324(1902)- хижра жылында жазылган жана Орто Азиядагы Чагатай тили менен Молдо Мухаммед Зафер Бек Мухаммед уулу тарабынан жазылган “Нур-нама” деген аталыштагы чыгармасынын тилдик өзгөчөлүктөрүн карап чыгып, чыгарманы латын тамгалары менен транскрипциясын жасадык жана чыгармада орун алган сөздөрдүн сөздүк-көрсөткүчүн түздүк.

Бул эмгек диний китеп болгону менен катар дыйкандарга, малчыларга, талаа иштери менен алектенгендерге тиешелүү көптөгөн маалыматтарды берет. Жалгыз гана дыйкандарга, малчыларга, талаа иштери менен алектенгендерге тиешелүү маалыматтарды берүү менен чектелбестен, эмгекте ааламдын жаратылышы, ааламдагы макулуктардын жаратылуусу сыяктуу бир нече темалар тууралуу маалыматтар бар.

Эмгек мазмун бөлүгүнөн башталат. Мазмунунда чыгармадагы дубалар жана трактаттар тартиби жана беттеринин номери менен көрсөтүлгөн. Мазмунунда он жети трактат жана дубалардын аттары аталган. Ал трактаттар төмөнкүлөр:

1. “Нур-нама” (Nurname);
2. “Кадех-нама” (Kadeh-name);
3. “Махлукат-нама” (Mahlukat-name);
4. “Веф-и биссмилла-йи шериф” (Vefk-ı Besmele-yi Şerif);
5. “Жин, пери жана деф-и балаа” (Cin, Peri ve Def-i Belā);
6. “Назар, нафс жана халасы душман” (Nazar, Nefs ve Halāş-ı Düşman);
7. “Фарсча дубалар” (Du'a-yı Farsî);
8. “Түркчө дубалар” (Dua-yı Türki);
9. “Рисале-йи чарвадар” (Risale-yi Çarvadar);
10. “Рисале-йи дехкани” (Risale-yi Dehkāni);
11. “Тефесат-ы бед-назар” (Tefesat-ı Bed-nazar) ;
12. “Дуа-и исми азам” (Du'a-yı İsmi A'zam);
13. “Салатен тунжина”
14. ”Дуа-йы карынжа;”
15. “Дуа-йы баз у бенд” (Du'a-yı Bāz u Bend);
16. “Рисале-йи дүрүдгерлик” (Risale-yi Dürüdgerlik);
17. “Биби Сешенбе Анани рисалелери” (Bibi SeşenbeAnani Risaleleri).

Аталган трактаттар жана дубалардын басымдуу көпчүлүгү биссмилла менен башталат. Биссмиладан кийин бул дуба жана трактаттардын пазилеттери (жакшылыгы), пайдасы жана сыйлыктары баяндалган, ошондой эле автор аталган трактаттардын маанисине басым жасоо менен бул чыгарманы окууга үндөгөн. Өзгөчө дыйкандар, малчылар жана соодагерлер бул чыгарманы окуса, өздөрүнө көптөгөн пайда таба ала тургандыгы айтылган. Мисалы, дыйкандар бул дуба жана трактаттарды окуп, бул дубаларга маани берсе, түшүмү берекеттүү боло тургандыгы, соодаргерлер бул дубаларды окугандан кийин иштери шыдыр жүрүп, көптөгөн киреше таба тургандыгы баяндалган. Соодагерлерден, дыйкандардан, мал менен алектенгендерден башка, балаа-балакеттерден, душмандардан, жаман көздөрдөн кутулууну каалаган ар бир адам бул дубаларды окуса, душмандардын кара санатайлыгынан, жиндердин асылуусунан, ар кандай

жамандык, кырсыктардан коопсуз боло тургандыгын эң мыкты түшүндүрүлүп берилген.

Айрыкча бул трактаттарды жана дубаларды окугандар жалгыз гана бул дүйнөдө эмес, бул дүйнөдө дагы, тигил дүйнөдө дагы көптөгөн пайда жана сыйлыктарга ээ боло тургандыгы айтылган, бул дубаларга маани бергендердин тигил дүйнөдө мартабалары көтөрүлө тургандыгы тууралуу баяндалган. Бул чыгармада бир нече пайгамбардын, бир канча Алланын досторунун жана дыйканчылык менен алектенген улуу адамдардын аттары аталган.

Эмгегибизде колдонулган методдор Түркияда Түрк тили жана адабияты багытында эски тексттердин текст, изилдөө, сөздүк-көрсөткүч иштеринде колдонулган методдор болуп эсептелет. Бул методдорго даяр текстти окуп, анын транскрипциясын жазуу, тилдик өзгөчөлүктөрүн (фонетика жана морфология)

аныктоо, тексттеги сөздөрдүн сөздүк-көрсөткүчүн түзүү, бул багытта аткарылган эмгектерди карап чыгуу, ар кандай сөздүктөрдөн пайдалануу ж.б. кирет.

Бул эмгегибиздин максаты – “Нур-нама” деп аталган чыгарма боюнча мындан мурда бул сияктуу кандайдыр бир эмгек жазылбагандыктан, аталган чыгарманы изилден чыгып, таанытуу, мындан кийин бул багытта эмгектенүүнү каалагандарга чыйыр салуу жана аз болсо да салым кошуу болуп эсептелет.

Ачкыч Сөздөр: Нур-нама, Трактат, Дуба, Текст, Изилдөө, Сөздүк-көрсөткүч.

ABSTRACT

Author	: Abidin Özer
University	: Kirghiz Turkish Manas University
Department	: Turkology
Degree Thesis	: Master's Thesis
Number Of Pages	: XXII+ 192
Date Of Graduation	: 03/09/2014
Thesis Advisor	: Mirzat Rakimbek Uulu

Mullah Muḥammed Zaferbek Muḥammed Oḡlı's Work" Nur-name"(Analiysis-Text-Index)

In this master's thesis we researched grammar peculiarities of the work Nur-name, wrirtten by Molla Muhammed Zafer Bek Muhammed Oglu in Central Asia in Chagatai language in 1324 (1902) by the Hijra; the work was transcribed with latin letters and a an index was made.

This work is a book on religion, and at the same time it gives information regarding agriculture, livestock and farming. Moreover along with information on agriculture, livestock and farming, the work contains a multifaceted knowledge on creation of the universe, creation of living beings.

The work starts with a table of contents. In the table of contents ther were mentioned titles of prayers and treatises with page numbers. The order of treatises is given above:

1. “ Nur-name” (Nur-name);
2. “Kadeh-name” (Kadeh-name);
3. “Mahlukat-name” (Mahlukat-name);
4. “Vef-i Besmele-yi Sherif” (Vefk-ı Besmele-yi Şerif);
5. “Jinn, Fairy and Def-i Bela ” (Cin, Peri ve Def-i Belā);

6. “Nazar Düşmen, Nefs Halas-ı Düşman” (Nazar, Nefs ve Halâş-ı Düşman);
7. “Prayers in Persian” (Du'a-yı Farsî);
8. “Prayers in Turkish” (Du'a-yı Türki);
9. “Risale-yi Chardavar” (Risale-yi Çarvadar);
10. “Risale-yi Dehkani” (Risale-yi Dehkāni);
11. “Tefesat-i Bed-nazar” (Tefesat-ı Bed-nazar) ;
12. “Prayers Ismi A'zam” (Du'a-yı İsmi A'zam);
13. “Salaten Tuncina” (Şalāten Tuncinā);
14. “Du'a-yı Karynja” (Du'a-yı Kārınca);
15. “Du'a-yı Bazu-bend” (Du'a-yı Bazu-bend);
16. “Risale-yi Durudgerlik” (Risale-yi Dürüdgerlik);
17. “Bibi Seshenbe Anani Treatises” (Bibi SeşenbeAnani Risaleleri)

The main part of these treatises and prayers begin with Bismillah. After Bismillah there were interpreted virtue, advantages and awards waiting those who utter them; moreover emphasizing the importance of these prayers and treatises the author called people to read this book. In particular, it was pointed out that if farmers, livestock breeders and traders utter them, these prayers and treatises will bring them huge benefits. For example, if farmers utter them give them great importance, they will get bountiful harvest, and if traders read them, their business will be successful, and they will get big profits. Together with prayers for farmers, livestock breeders and traders, it was said, that if those people who want to protect themselves from the evil words, evil eye read these prayers, they would be safe from all misfortunes and troubles.

In particular, it was stated that the people reading these prayers and treatises acquire numerous awards and benefits, not only in this world, but also in the next world, and it was stressed that people who give great importance to these prayers will have the highest position in the next world. In his work there were also given the names of many prophets, many friends of Allah (Aulia) and names of people involved in agriculture.

Methods used in the research are the methods which are usually used in text-analysis-index researches on Turkish language and literature in Turkey. These methods comprise text reading and its transcription, definition of language peculiarities (phonetics and morphology), forming a list of words from the text, analysis of similar studies in this field, the use of dictionaries, etc.

Due to the lack of researches on Nur-name work until this moment, the aim of this work is to study and introduce this work, and to make a small contribution for future researches.

Key Words: Nur-name, Treatises, Prayers, Text, Analysis, Index.

АННОТАЦИЯ

Автор : Абидин Озер
Университет : Кыргыско-Турецкий Университет Манас
Отдел : Тюркология
Степень Диссертация : Магистерская Диссертация
Количество Страниц : XXII+ 192
Дата Окончания : 03/09/2014
Научный Руководитель : Мирзат Ракымбек Уулу

Произведение Мулла Мухаммеда Зафербек Мухаммед Оглы

“Нур-наме” (Анализ- Текст- Словарь-Указатель)

В данной магистерскоу работе были рассмотрены грамматические особенности произведения ”Нур-наме”, которое было написано в Средней Азии на чагатайском языке Мухаммед Зафер Бек Мухаммед Оглу в 1324 (1902) году по хижре; сделано транскрипция произведения латинскими буквами и был выполнен словарный указатель.

Данное произведение является книгой по религии, и вместе с этим дает информацию касающуюся земледелия, животноводства и сельского хозяйства. Не ограничившись информацией о земледелии, животноводстве и сельском хозяйстве, произведение содержит многогранные знания о создании вселенной, создании живых существа и т.д.

Произведение начинается с оглавления. В оглавлении упомянуты названия молитв и трактаты с порядковым указанием номеров страниц. Порядок трактатов таков:

1. “ Нур-наме” (Nur-name);

2. “Каден-наме” (Kadeh-name);
3. “Махлукат-наме” (Mahlukat-name);
4. “Веф’-и Бесмеле-йи Шериф” (Vefk-ı Besmele-yi Şerif);
5. “Жин, пери и Деф-и Балаа” (Cin, Peri ve Def-i Belā);
6. “Сглаз, Нафс и Хала-ы Душман” (Nazar, Nefs ve Halāş-ı Düşman);
7. “Молитвы на персидском” (Du'a-yı Farsi);
8. “Молитвы на турецком” (Dua-yı Türki);
9. “Рисале-йи Чарвадар” (Risale-yi Çarvadar);
10. “Рисале-йи Дехкани” (Risale-yi Dehkāni);
11. “Тефесат-ы Бед-назар” (Tefesat-ı Bed-nazar) ;
12. “Молитвы Исми Азам” (Du'a-yı İsmi A'zam);
13. Салатен Тунжина (Şalāten Tuncinā);
14. Дуайи Карынжа (Du'a-yı Qarınca);
15. “Молитвы Базу-бенд” (Du'a-yı Bazu-bend);
16. “Рисале-йи Дурудгерлик” (Risale-yi Dürüdgerlik);
17. “Трактаты Биби Шешенбе Анани” (Bibi SeşenbeAnani Risaleleri).

Основная часть этих трактатов и молитв начинаются с именем Аллаха. После бисмиллях толкуются добродетели, польза и награды, ожидающие тех, кто произнесет их, а также подчеркивается значимость этих молитв и трактатов, и делается призыв к прочтению этой книги. В особенности было указано, что произнесение этих молитв и трактатов землепашцами, животноводами и торговцами принесет им огромную пользу. К примеру, говорится, что если землепашцы будут читать эти молитвы и трактаты и будут придавать им большое значение, их урожай будет изобильным, а если торговцы будут читать их, то их дела пойдут в гору и они получают большую выгоду. Кроме молитв для землепашцев, животноводов и торговцев, в произведении дается ясное толкование, что если люди, желающие оградить себя от дурных слов, дурного сглаза будут читать эти молитвы, то они будут в безопасности от всяких несчастий и бед.

В особенности было указано, что люди, читающие эти молитвы и трактаты приобретают множество наград и пользы не только на этом свете, но и на том свете, а также было подчеркнуто высокое положение людей, придающих этим молитвам большое значение на том свете. В произведении встречаются также имена многих пророков, многих друзей Аллаха (аулия) и людей, занимающихся земледелием.

Методы, использованных в исследовании- это методы, использующиеся в исследованиях текст, анализ словарь указатель. по направлению Турецкий язык и литература в Турции. Эти методы включают в себя чтение готового текста и его транскрибирование, определение его языковых грамматических особенностей (фонетика и морфология), выстраивание списка слов из текста, анализ аналогичных исследований в данном направлении, использование словарей и т. д.

В связи с отсутствием исследований по произведению Нурнаме до этого момента, целью этой работы исследовать и ознакомить данное произведение, и внести свой маленький вклад для будущих исследований.

Ключевые Слова: Нур-наме, трактаты, молитвы, текст, анализ, словарь-указатель.